

A KÖVETKEZŐ NEGYEDSZÁZAD

JÖVŐNK is MINDENNAP VÁLTOZIK, de tegyük fel, hogy egy percre megáll. Hogy huszonöt évig, — ami csak egy perc egy nemzet életében, — éppenúgy nem lesz háború, mint ahogy most nincs, vagy éppencsak úgy lesz, ahogy most van. Hogy határaink huszonöt évre megmerevülnek, hogy a nemzet nem csap át hősi tiltakozásba sorsával szemben, megmarad annak a keretében, amit józannak és racionálisnak tart, legfőbb vágya továbbra is a nyugalom, a kiegyenlítődé és az anyagi jólét emelése lesz: de hogy szegénysége miatt ezután sem fog lázongani és még a jövő nemzedéket, a gyermekáldást is mind nagyobb mértékben szabja meglevő anyagi helyzetének kereteihez. Tegyük fel mindezt és kérdezzük meg ezen az alapon: vajjon mit hozhat így a most következő huszonöt esztendő? Próbáljunk meg felelni erre a kérdésre, — jól tudva azt, hogy a valóságnak más lesz majd a válasza. De gondolva mégis arra, hogy úgy feleljünk, amilyen azért a valóság maga is lehetne.

1920 és 1935 között a 0—19 esztendősek fejszáma 3-3 millióról 3.15 millióra apadt le, a 20—69 éveseké ellenben 4.45 millióról 5-5 millióra emelkedett. A fiatalok száma száznegyvenezer fővel apadt, a dolgozó korúaké több mint egy millióval növekedett. De nőtt az öregek száma is, azoké, akik hetvenen felül vannak. A fiatalok közül az öt évnél fiatalabb gyermekek száma, ami 1920-ban a háborús elmaradt születések számának megfelelően nagyon kicsiny volt, majd rövid időre eléggé megduzzadt, 1935-re már újra mélyre zuhant le. 1910-ben még 971.000 gyermek volt öt éven alul, tíz év múlva 663.000, 1930-ban 874.000, — de közben, 1925-ben ennél nagyobb volt a szám — 1935 végén pedig már alig több nyolcszázezer főnél. Az utolsó öt év alatt hetvenezer fővel csökkent a legfiatalabb nemzedéknek a fejszáma. De közben azért az idősebbek élettartamának meghosszabbodása folytán az ország mégis elérte a kilencmilliós lélekszámot.

Úgy látszik, hogy a most következő huszonöt esztendő alatt ugyanez marad az irány. A nemzet lélekszáma növekedni fog, de nem azért, mintha regeneráló ereje újra feltámadna, hanem azért, mert az idősebb korosztályokban még lesznek olyan tartalékai, amelyek élettartamának meghosszabbodása a fejszámot nemcsak fenntartja, hanem emelni is fogja. Szabad számítani arra, hogy 1960-ban már túl leszünk a tizedik millión e csonka határok között. S ehhez a számhoz eljutunk

akkor is, ha a születések kedvezőtlenül alakulnak a halandóság ellenben, a maihoz képest, nem csökken lényeges mértékben.

A születések száma pedig apadni fog s e tekintetben a most következő nyolc-tíz év még az eddigi mértékkel mérve is nagyon siralmas lesz. Most kerülnek ugyanis sorra a regenerálás feladatának hordozása tekintetében a háborús évek alatt született csorba nemzedékek, előbb a leányok, majd a fiúk. Nálunk a menyasszonyoknak a felerésze, a szülőnőknek pedig a harmadrésze 20—24 éves. Azok a leányok, akik 1915-ben születtek, vagyis abban az esztendőben, amelyben először apadt meg az újszülöttek száma, az idén huszonegy évesek, tehát az idén a születések számának alakulásán már meg kell érződnie annak, hogy a fiatal anyák száma megfogyott. Mivel az első gyermek a házasságkötést körülbelül egy esztendővel követi, ma, amikor a csökkenő hullámnak még az elején vagyunk, az apadás az amúgy is régóta jelentkező csökkenéshez képest nem túl rohamos, de ezt egyelőre még a régi okokkal fogják magyarázni. Azonban az idén és jövőre egyre erősödnie kell ennek a lefelé menő hullámnak. Mikor pedig majd a háború után született első leánynemzedék kerül férjhezmenendő korba, akkor meg a házasságok azért fognak apadni, mert egyszerre nem lesz házasuló ifjú. A vőlegény kora ugyanis nálunk átlagban négy-öt évvel nagyobb a menyasszonyénál, a háborús születésű ifjak tehát éppen akkor kezdenek majd rendszeresen és nagyobb tömegekben megházasodni, amikor a háborús születésű leányok már körülbelül mind főköttő alatt lesznek. S akkor a házasságok száma a vőlegényhiány miatt apad meg és a gyermekáldás is ennélfogva lesz tovább is nagyon kicsiny.

Nagyon valószínű, hogy ez alatt a nyolc-tíz év alatt majd a nők társadalmi állásának és társadalmi megbecsülésének két ellentétes végét fogjuk átélni. Egyelőre a nők nagyraértékelésének az évei következnek. Egy-egy férjhezmenendő leányért most két házasuló fiatalember is verseng, mert hiszen azok, akik ma házasodnak, még a háború előtt született, gazdag évjáratokból valók. Nyilván most kezdődik tehát az az idő, amikor a leányok szendék és jól neveltek lehetnek, amikor a divat megnyugszik, a szélsőséges színeket és formákat eldobja. Már is itt van a sonkaújj és a magas nyak. De négy év múltán majd pontosan a másik végletbe sodor át bennünket a sors, amelynek a kézmozdulatait annyira nem szeretjük számbavenni, pedig amely olyan nyíltan játszik velünk. Négy-öt év múltán egy fiú majd két leány közt válogathat, mert a gyér háborús születésű évjáratok házasuló fiatalemberei a háború után született bőségesebb leánynemzedék soraiból keresnek majd feleséget. Ezekkel az évekkkel, a nőtöbbletnek ezzel a rövid időszakával pedig újra visszatér az a szabadosság, ami a huszas évek elejét oly végzetesen jellemezte. Megjönnek majd a válások, a pajtásházasságok, a rövidszoknya és a törvénytelen gyermekek. A baj nem lesz olyan nagyméretű, mint akkor volt, amikor kétszázhuszezer nő maradt férfi nélkül, de mégsem lesz kevésbé rombolóhatású. A megnyugvás évei még nem tartottak elég sokáig ahhoz, hogy a társadalom ellenmérgei kifejlődhetek volna. Az a nő, aki 1920-ban huszonöt esztendő volt, ma negyven évén túl van és semmiesetre sem számít többé társadalmi veszedelemnek, de példája még itt van és hat, és az

elkövetkező évek alatt rohamosan új lángra lobbanhat. A nőtöbbletből származó bajokat csak a kor gyógyítja meg. 1935 végén a csonkaországban harmincöt esztendő alatt a két nem már egyensúlyban volt, sőt a fiatalabb korévekben — meglepő magas évjáratokig — a fiúk voltak túlsúlyban s a nők száma csak harminc éven felül érte el a férfiakét. Ez az egyensúly, amely a társadalmi erkölcsök megcsendesedésének éppen elegendő magyarázata, körülbelül öt év múlva egy csapásra meg fog változni és a háború után bekövetkezett időknek új kiadása ér majd el bennünket.

HA PEDIG AZ ÚJSZÜLÖTTEKNEK nálunk egyharmadrészben 20—24 éves az édesanyja, s ezeknek az anyáknak a száma most az eddiginek a felére apad le, akkor ebből az következik, hogy körülbelül nyolc éven át egyhatodrészszel még kevesebb lesz az újszülött, mint az utóbbi években volt. 1914-ben 270.000 élő újszülöttet hoztak világra ezen a mai területen az anyák, 1918-ban pedig felénél is kevesebb, 128.000 volt az újszülöttek száma, 1920-ban már 249.000 csecsemő született, 1934-ben azonban már csak 194.000, 1935-ben ennél újra kevesebb tízezerrel. S most arra kell számítanunk, hogy ez a szám még vagy tizenöt százalékkal, vagyis körülbelül huszonötezer fővel megapad.

A bajt talán csökkenteni fogja az, hogy ha a 20—24 éves leányok nem lesznek elegendő, a házasuló ifjak majd választanak a pártában maradt idősebbek közül s az is, hogyha kevesebb gyermek születik meg, akkor aránylag kevesebb is hal meg csecsemőkorában, de bizonyosra kell vennünk, hogy most néhány éven át a háborús születési csorbának az első utóhullámához jutunk el. Az akkor négyesztendős baj most több évre, körülbelül kétszer annyi esztendőre szóródik szét és ezért a hatása sem lesz olyan mély, mint azé volt, de meglesz és húsz-huszonöt esztendő múlva a következő nemzedékben, sőt negyvenöt-ötven év múlva még a harmadikban is érezhetően fog jelentkezni.

Hogy pedig majd e nyolcéves csökkenés után felemelkedik-e újra az újszülöttek száma, az attól függ, hogy ami a sorstól rendelt inegitizedelődésképpen ér el bennünket, nem válik-e közben társadalmi normává. Az egyke nemcsak ész-okok, mérlegelés érvényesülése, hanem divat is, amelynek törvényei ellen alig lehet társadalmi fegyverekkel küzdeni.

Természetesen a gyermek a jövőbe vetett hitnek a kifejezése lévén, bármikor beállhat az a lelkiállapot, amelyben a gyermek a nemzet szemében egyszerre várt és kívánt lesz. De e számítások elején azt tettük fel, hogy megmaradunk a józan mérlegelés határain belül, az irracionálisba nem megyünk át és ezért ezt a lehetőséget itt kikapcsoljuk. Ha minden úgy marad, ahogy most van, akkor a gyermekáldásnak egyelőre rohamos apadására kell számítanunk, pedig ha a lelkiállapot megváltoznék, akkor még a házasságok számának ez a viszonylagos apadása sem volna elegendő arra, hogy a gyermekáldást tovább csökkentse.

Az újszülöttek számának újabb esése pedig azt jelenti, hogy amíg 1935 végén, öt éven alul egy-egy korévben százhatvanezer gyermek

volt, ehhez öt esztendőre 135—140.000 gyermeket kell majd ezekben a korévekben keresnünk. Vagyis ha most az első öt korév népe nyolcszázézer főt számlál, 1940 körül nem lesz több hatszáznyolcvanezer főnél és így is marad az egészen 1945-ig. Hogy akkor vájjon emelkedni fog-e, nem tudhatjuk, de ezeknek a gyér évjáratoknak a népe természetesen mint újabb horpadás fogja majd jellemezni népességünket.

Mivel pedig a most következő csendes évek az általános életszint emelkedését is meghozzák, a gyermek után való vágyakozás nemigen fog újra rohamosan feltámadni. A jómód nem kedvez a gyermeknek; jómódban a megszületett gyermek egyúttal már tiltakozás is az újabb gyermek ellen.

A háborús gyér születésű évek alatt — ideértve az 1919. évet, amely még mindig nem volt normális — 1,300.000 gyermek helyett 800.000 született meg, a veszteség tehát egy fél millió gyermek volt. A most következő nyolc év alatt számítva arra is, hogy a gyermekáldásnak a végletekig való lepadása ellen különböző társadalmi okok küzdeni fognak, nyolc éven át évi húszezer újszülött elmaradását számítva is százhatvanezer fő lesz az a veszteség, amelyet ebben a második nemzedékben is a háború számlájára kell írunk. De ez a szám közel lehet a kétszázézer főhöz is.

Ez sok egyéb hatás között jelenti a gyermeknevelés társadalmi költségételének apadását is, nem annyira az oktatási szervezetben, hanem az otthonokban: babakelengye, ruha, táplálék, lakás. S mivel a munkabírók száma még sokáig fog emelkedni, ez is hozzájárul az általános jómód kialakulásához, mert a felnőtt megkeresi majd azt a pénzt, amit a gyermekekre kellene költenie, csak nem lesz azt kire tényleg elkölteni.

A GYERMEKEK SZÁMÁNAK várható alakulásával még kell egy kicsit foglalkoznunk.

1911-ben a mai csonkaterületen 261.000 csecsemő született, 1935-ben 190.000. A csökkenés huszonöt év alatt 70.000 újszülött, a réginek 27%-a. Elképzelhető-e, hogy a most következő negyedszázad alatt — az előbb tárgyalt rendkívüli okok elmúltával — ugyanebben az arányban apad tovább a születések száma és végül nem lesz több, mint 140.000?

1911-ben ezer lakosra 34-2 éveszülött esett, 1935-ben 20-8, 1960-ban pedig a száznegyvenezer csecsemő körülbelül 14.0 ezreléket jelentene, mert lakosságunk akkor mintegy tízmillió fő lesz. Ez olyan alacsony hányad, amire ma alig találunk példát és ennek a foknak elérése olyan rohamos hanyatlás lenne, amit szintén kevés nemzetnél láthatunk ilyen rövid időtartam alatt. Miután az újszülötteknek körülbelül egyharmadrésze a 20—24 éves anyáktól, tehát valószínűen az új házasságtól származik, van bizonyos értelme annak a számításnak, hogy az újszülöttek számát az új házasságok számához viszonyítsuk. 1911-ben száz új házasságra 37 újszülött esett, 1935-ben 2.5 — 1960-ban aligha lesz több 20—25 éves lakosa az országnak, mint 1911-ben volt, huszonöt év múlva ugyanis azok jutnak majd ebbe a korba, akik

a most következő öt esztendő alatt születnek meg, ez a korcsoport pedig a már elmondott okoknál fogva nagyon szegény lesz újszülöttekben és egyetlenegy reménységünk az, hogy minél kevesebb a gyermek, annál több marad belőle életben és az élettartam meghosszabbodása már ebben a fiatal korcsoportban is fokozatosan fogja korrigálni a nagyon is szegényes születési fejszámot. Ez viszont azt jelenti, hogy 1960 körül éppen a fiatal házások számának csökkenésénél fogva újra csak nagyon kevés újszülöttet számíthatunk és ezzel a szemmel nézve bizony hihető, hogy a tizennégy ezrelékes születési arányt nem fogjuk jelentősen meghaladni.

Ha tehát a gyermeklétszám apadását továbbra is egyenletesen csökkenőnek vesszük, akkor a most következő huszonöt év alatt átlagosan 165.000 újszülöttet számíthatunk, ami összesen 4,125.000 csecsemő. Ebből azonban még le kell vonnunk azt a számot, amellyel a most következő nyolc esztendő alatt külön és rendkívüli apadásként szintén számítanunk kell; ezt a számot tegyük kétszázezer főre. A születések száma tehát valószínűen úgy fog alakulni, hogy a most következő esztendők alatt rohamosan lesüllyed a százhatvanötezer fő körül levő szintre és ezen a fokon huzamosan megmarad. Ezek az idők majd bizonyos értelemben a nemzeti kétségbeesés éveit lesznek; szakadatlanul fogunk majd írni és beszélni az egyke ellen és a gyermektelenség ellen, adókat fogunk majd hozni, amelyek büntetik a magukat meddőségre ítéelő házastársakat, és ez mind igen kitűnő és hatásos oktatás lesz arra, hogy a tömeg figyelmét reáirányítsa a gyermektelenség kívánatos és divatos voltára és alkalmat fog majd adni a szülőknek olyan számításokra, hogy az adó és az óvatosság költsége még mindig sokkalta kevesebb, mint amennyibe a gyermeknevelés kerül. Egy nemzetben a gyermek után való vágyat semmiféle tilalom és semmiféle biztatás nem ébresztheti fel, mert a gyermekség a nemzeti lélek reménykedésének, optimista alapszínezetének a kifejezése. Ha sikerül felébreszteni a jövőbe vetett bizalmat s ha gazdasági felfogásunk nem az anyagainak nevezett javakat fogja igazi értéknek elismerni, hanem az emberi munka, alkotóerő, a tevékeny emberi szellem, vagyis az anyagi javak igazi forrása lesz értékelésének tárgya, akkor a gyermekkérdés megítélése is rohamosan megváltozik és a szülők szakítani fognak az egykével. Az anyagi világnézettel való szakítás egyenest a gyermekek, a jövő nemzedék érdekében szükséges. Az egykének a materializmus a forrása. Az a meggyőződés teremti meg az egykét, hogy azok a javak, amelyekből élünk, korlátozottak és hogy ennél fogva jobb, ha azokat kevesen élvezzük, mintha sokan, mert hiszen így több esik egyre-egyre mint amúgy.

A HÚSZ ESZTENDŐSNÉL fiatalabbak fejszáma már 1910 óta szakadatlanul hanyatlik. 1910-ben 3-4 millió volt ennek a rétegnek a lélekszáma, 1935 végén 3,150.000 fő. De a háborús születésű csorba most már a 20—24 évesek korcsoportjába nő fel és így egy ideig az ennél fiatalabbak rétegének fej száma nem fog fogyni, öt év múlva, 1940-ben mégis alig számíthatunk többre a fiatalok soraiban, mint amennyien azok 1935 végén voltak, attól kezdve pedig rohamosan

érvényesülni fog ennek a korcsoportnak az alakulásán, hogy a háború után csak rövid ideig tartott a születések számának emelkedése, s nagyon is hamar bekövetkezett a csökkenés. Így 1950-ben a húszesztendősnél fiatalabbak nemzedéke már aligha lesz több, mint 2,830.000 fő, 1960-ban pedig lemegy ez 2,770.000 főig. Amiből az következik, hogyha a születések számának emelkedése a hatvanas évek körül be nem áll, akkor az ország népének attól kezdve rohamosan kell majd csökkennie, mert addigra kiöregszenek a ma még meglevő gazdagabb fej számú rétegek, amelyek részben még a háború előtti időkben születtek.

A munkabíró korosztályok rétege ellenben egészen a hatvanas évekig szüntelenül erősödni fog. 1910 és 1920 között ez a réteg sorvadt, mert a háború ennek a rétegnek férfait tizedelte meg. 1910-ben a 20—69 évesek száma 47 millió volt, tíz év múlva, a háború után egynegyed millió fővel kevesebb. Akkor azonban az élettartam meghosszabbodásának megfelelően megindult a létszám emelkedése és 1935 végéig ennek a rétegnek fej száma több, mint egymillió fővel egészen 5.5 millióig emelkedett. A most következő öt év nem hoz ilyen rohamos növekedést, mert most kerül be a háborús születési csorba a munkabírók soraiba s számításaink szerint 1940-ben a 20—69 évesek száma 5,570.000 fő körül lesz. Attól kezdve azonban a növekedés újra rohamos: 1940-ben hat és egynegyedmillió főt, 1960-ban pedig majdnem 6-5 millió főnél többet fog majd elérni munkabíró népünk fej száma, pedig az élettartamnak ezután is várható meghosszabbodását csak részben vettük számba.

Közben azonban ez a nagy réteg, amely ötven korévet foglal magában, belső szerkezetét tekintve átalakul és az öregek mind nagyobb súlyra jutnak benne. 1910-ben ebből a rétegből 46.5% volt 20—39 éves, 45.0% a 40—59 éves és csak 8.5% az ennél is idősebb, vagyis a 60—69 éves. 1960-ban ellenben a 20—39 évesek korcsoportja (45%) aránylag valamivel kevesebb lesz, mint volt a háború előtt, a 40—59 éveseké jóval kevesebb (40%), a 60—69 éveseké pedig aránylag majdnem kétannyi, mint békében (15%). 1935 végén a megoszlás nem ilyen volt. Most aránylag túlsúlyban vannak a munkabírók közt a fiatalabbak, a 20—39 évesek, az egész rétegből ugyanis 55% esik rájuk és csak alig egyharmad a 40—59 évesekre, 10 százalék pedig a 60—69 évesekre. Tehát a nemzet munkabíró rétege ma a legjobban egyensúlyozott és ma volna a legfontosabb az, hogy a munkával együtt a vezetés oroszlanrészét is a fiatalabb nemzedék, a negyven év alatt levők kaphassák meg. A fiatalságra nézve ez az utolsó lehetőség a vezetés, az irányítás megszerzésére, mert hiszen nemsokára számbelileg is az Öregebbek alá fognak hanyatlani és ezzel el is vész rájuk nézve a győzelem kilátása. Még később meg majd a legöregebbek, az elpusztíthatatlanok lesznek előtérben, akiket a munka és az orvostudomány megedz és akik egyáltalában nem lesznek hajlandók munkahelyüket többé elhagyni, s akik majd alighanem intézkedéseket fognak hozni, hogy a gyermekkor és a kiskorúság határát negyven évig fel kell emelni.

Még kisebb korcsoportokban nézve végig a munkabíró réteg várható alakulását: 1910-ben a 20—24 évesek száma 630.000 fő volt, ma 810.000; 1960-ban újra csak 630.000. Pedig közben, 1930-

ban volt 866.000 fő is. A 40—45 évesek száma a háború előtt 14.000, ma 559.000, huszonöt év múlva 542.000. A 65—69 évesek száma békében 168.000, ma 250.000, huszonöt év múlva 423.000. Természetesen még nagyobb mértékben megnő az ennél is idősebbek száma és 1960-ban már előreláthatóan annyian, sőt többen lesznek nálunk kilencven évesek és ezenfelül, mint amennyien 1910-ben hetven évesek és az ennél idősebbek voltak. 1910-ben 60—69 év között nem egészen négyszázezer főt számláltak meg, 1960-ban a hasonló korúak száma közel lesz az egymillió főhöz, — ha túl nem lesz rajta — a 70—79 évesek száma pedig a hatszázezerhez. Miután pedig aki él az dolgozik, voltaképpen azzal kell számolnunk, hogy huszonöt év múlva a munkabírás korhatára már a nyolcvan esztendő lesz.

A CSONKAORSZÁG NÉPSŰRŰSÉGE 1910-ben négyszögkilométerenkint 82 lélek volt, 1935 végén 97 lélek, 1960 végén előreláthatóan 108 lélek lesz. A terület tömítődése tehát erős ütemben folyik, de azért ötven évre elosztva ez a sűrűsödés nem jelent elbírhatatlan terhet. A lakosság növekedése szempontjából fontos, hogy a munkabírók számának az emelkedése sokkalta nagyobb, mint az eltartottaké. 1910-ben a 82 lélekből 44 volt munkabíró korban, azaz 20—69 életéve közt, 1935-ben a 97 közül már majdnem hatvan, 1960-ban pedig egy-egy négyszögkilométernyi területre már 71 munkabíró esik, tehát nem sokkalta kevesebb, mint 1910-ben a teljes lakosságból. Miután a munkabírók számának ez a rohamos és az eddigi arányokhoz mérten egészen torz megnövekedése csak most kezdődik el, még nem tudjuk, hogy ez mit jelent abból a szempontból: vajjon a nemzeti munkaerőnek ez a nagy megduzzadása feszítőerőként hat-e a fennálló keretekre, beleértve azokba a meglévő társadalmi rendet éppen úgy, mint az aktuális politikai határvonalakat, vagy éppen enyhíti az egyébként fennálló feszültséget az, hogy amíg 1910-ben száz munkabíró korúra ugyanannyi munkát nem bíró korú esett, ma csak 60, huszonöt év múlva pedig előreláthatóan alig több ötvennél. Ez ugyanis azt jelenti, hogy huszonöt év múlva egy házaspárra együtt fog annyi eltartottnak a gondja nehezedni, mint amennyit ugyanennyi idővel ennek előtte férj és feleség külön-külön kénytelen volt hordozni.

Ebben a kérdésben nehéz dönteni, de az utolsó tizenöt esztendő tapasztalatai azt mutatják, hogy a társadalom elöregedésével a megnyugvás és a kiegyenlítődés jár együtt, öreg társadalomnak sem kifelé nincs feszítő ereje, sem befelé robbanásra való készsége. Nálunk a munkabírók számának rohamos túlsúlyba való jutása közvetlenül a háború után kezdődött és meghozta a soha eddig nem sejtett arányú munkanélküliséget, amelyet Trianon első évtizedének halálos fojtogatásában kellett elviselnünk. S elviseltük és a trianoni második évtized elején, annak első felében már fel is szívódott a munkaerő többlet, ma pedig benne vagyunk a már jelentkező munkáshiányban, holott a munkabírók száma ennek az évtizednek az első felében ugyanolyan ütemben nőtt, mint az előző évtizedben, a fiatalabbak arányszáma pedig kétszeric olyan gyorsan esett, mint a múlt tíz év alatt.

De közben szó sem volt semmiféle hősies magatartásról, sem a nemzet, sem a kormány részéről. Sőt van abban valami tragikusan dermesztő vonás, hogy az utóbbi esztendők kormánya, amely a gyökeres átalakulás ígéretével vette át a hatalmat, mégis olyan intézkedést nem kísérelt meg, amely e tizenöt év nagy problémáival szembeszállott volna, s ehelyett olyan látszatintézkedéseket hozott, amelyek a problémáknak csak elodázására szolgáltak, de nem azok elintézésére. Ha a nemzet ezzel ezekben az időkben megelégedett, akkor nem tudni, mi oka lenne rá, hogy a szüntelenül jobban elcsendesedő és megnyugvó időkben követeljen gyökeresebb reformokat. A nemzet egyelőre az eloregedés felé halad és ez az ellenkezője az aktivitás lelki állapotának és lelki készségének.

A MOST KEZDŐDŐ ÖT ESZTENDŐT a fiatalok hiánya fogja jellemezni. A munkapiac ma már felvette, munkába kapcsolta azokat, akik a háború után olyan nagy számmal jelentkeztek munkáért, sőt be is rendezkedett arra, hogy évente ugyanilyen számú újonnan jelentkező fiatal munkásnak kell valamilyen formában kenyeret adnia. Ha ez az utánpótlás megszakad, akkor a munkapiac zavarban lesz és hiányt fog érezni. Ez már be is következett és nem egy szakmában panaszolják a munkaerő hiányát. A kis vállalatok megfigyelése szerint az a baj, hogy a nagyok elvonják előlük a szakmunkásokat, pedig nem ez történt, hanem az, hogy nincs az ifjúság köréből utánpótlás. 1910-ben körülbelül 150.000 ifjú lépte át a két nemből a huszadik életév határát, 1930-ban 169.000, 1933 végén 178.000, ellenben az erre következő év végén már csak 120.000, 1935 végén pedig 90.000, és ez így marad a következő esztendőkben is, egészen addig, amíg a háborús születésű csorba évek nemzedékén túl nem leszünk. Csak három év múltán érzük el az 1910. év méreteit, százötvenezer húszesztendős ifjával és az arra következő évben lesz megint százhetvenezer fő körül ugyanennek a korévnek a fejszáma. De a javulás rövid ideig tart majd, mert mindössze három-négy bővebb áldású esztendő következik s újra visszaesünk a százötvezetres utánpótlásba és az alá is.

A munkabíró rétegek kiegészítése tehát most öt esztendő alatt körülbelül négy százezer fővel lesz kisebb, mint amilyenre az utóbbi évek során a társadalmi szervezet már berendezkedett. Ez elég ahhoz, hogy a munkapiacnak gyökeresen új képet adjon és hogy a nagy tömegeket megerősítse jobb létfeltételekért vívott harcukban. Nagyon helyes lesz, ha a kormány tovább folytatja a minimális munkabérek megállapítására irányuló akcióját és különösen helyes lesz az, ha a munkásság érdekeit minél erőteljesebben képviseli ezekben a tárgyalásokban, mert féltő, hogy enélkül a munkásság maga veszi kezébe sorsának intézését és ez komoly zavarokat hozhat a termelő szervezetre. Munkásharcokra még nem vagyunk elég erősek és különösen nem szabad felidézni őket akkor, amidőn tudjuk, hogy a munkásság nagy részének helyzete nálunk oly nyomorúságos.

A munkáskérdéssel együtt ezekben az években újra aktuálissá válik majd a gépiesítés, a gépi munka kérdése és mivel a munkásság a bérkérdéssel lesz elfoglalva, ez ellen nem is lesz többé tiltakozás.

S mivel a városi és általában az ipari munkásság területein a helyzet javulni fog, a munkáshiány pedig még így is érezhetővé válik, ez enyhíteni fogja a falvak munkaerőfőlöslegét is, a városba tódulás újra megindul, de ez nem fog a városokban túlszűfolttságot előidézni, mert hiszen csak az átmeneti módon keletkezett vákuum kitömésére szolgál az: a falusi munkabírók elvándorlása javítani fogja az otthonmaradt hatalmi helyzetét és előreláthatóan a mezőgazdasági bérkérdést is kedvezőbben fogják majd rendezni. Amellett pedig megjelennek majd a mezőkön az arató-cseplőgépek, felbukkan a mezőgazdasági munkásság munkaidejének kérdése és ezzel a munkafeltételek megjavításának oly fontos és sürgős feladata is.

Ezeknek a kérdéseknek a tárgyalása közben pedig a közvéleményt és a kormányt természetesen az fogja a munkásság javára hangolni, hogy a háttérben ott lesz a születések rohamos apadásának fenyegető tünete, amely az élőknek a megbecsülését követeli és arra figyelmeztet, hogy a dolgozót nemcsak meg kell becsülni, de olyan feltételeket kell számára teremteni, hogy kedve legyen a családalapításra és ereje a gyermeknevelésre.

A munkabírók számának évi kiegészítése a most következő huszonöt év alatt az után az erős átmenet után, amely körülbelül nyolc-kilenc évig fog tartani, hovatovább egyenletessé válik és alacsony szinten rögzítődik. 1940-ben a húszesztendős életkort mintegy százhetvenezer ifjú fogja átlépni, — férfiak és nők együtt — 1950-ben 135.000, 1960-ban legfeljebb százhúszezer. Ide fogunk majd lehanyatlani és ez már átmenet lesz abba a csonkaországba, amelyből az öregek lassan kihalnak, s amelynek fiataljai mind kevesebb számmal lesznek. Az előregedett csonkaország után — ha minden így marad — akkor következik majd az elerőtlenedő és elnéptelenedő csonkaország.

ADDIG AZONBAN sokféle anyagi szempontból látjuk majd előnyét annak, hogy az élettartam meghosszabbodott, az emberek tovább dolgoznak, tovább keresnek, és többet tudnak a gyermekek nevelésére költeni.

1935-ben az 5—9 évesek száma 856.000 volt, 1940-ben 780.000-nél aligha lesz több, és attól kezdve tíz évenként először tizenöt, majd egyszerre harmincötezer fővel is apadni fog. Mivel a többi elemi iskolaköteles évjáratok apadásának is ugyanez lesz a mértéke, az elemiiskolák keretei túl tágasakká válnak, viszont tanító lesz bőven és így egy-egy tanítóra jóval kevesebb gyermek fog majd esni. S ha közben a szülők helyzete a szociális kérdés rendeződése folytán javul, akkor tovább lehet majd iskolába járatni a gyermeket. Az iskolaügy fejlődésében megindulnak majd a szakiskolákra való tagolódás folyamatai, az oktatás mind több ágú lesz, de a humanitárius oktatás háttérbe szorul, mert az előregedéssel együttjár a „reális“ javak megbecsülése; a szülők mindenáron szaktudást akarnak biztosítani a gyermekeknek s azoknak is ehhez lesz kedvük, mert ennek a megbecsülésére tanítják őket. A szülők nem tudják, s ha ők nem tudják, a gyermekek nem is sejtetik, hogy ez az élet lehetőségei között való végleges és jóvátehetetlen választást jelenti, s hogy aki szakiskolába ment, annak nevében a szülő olyan

korban mondott le a választás lehetőségéről, amelyben a gyermek igazi hajlamai még nem is derülhettek ki. Ebből viszont az következik, hogy a társadalmat fáradt és kedvetlen szakemberek fogják építeni és vezetni, olyanok, akiknek nemcsak a mások teljesítményeinek értékéről nem lesz mértékük, hanem a saját magukéről sem.

Az 1933—34. iskolai évben 140.000 gyermek és ifjú járt a különböző középfokú iskolákba, 1933 végén pedig 1,140.000 fő volt a 10—18 korévek népességének fej száma, tehát 11.5% volt ebből a középiskolába járó rész. A fiúknál természetesen jóval nagyobb az iskolázó hányad, mint a leányoknál, de azért a középiskolába való beiratás már aránylag olyan ritka eset, annyira csak egy töredékére terjed ki a gyermeklétszámnak, hogy a középiskolák benépesedése csak kevéssé függ a szobajövő korosztályok fejszámától. A középfokú iskolák népessége, növendékeinek száma tehát fokozatosan emelkedhetik és valószínűen emelkedni is fog, bár a születések száma csökkenően lesz. A szülők jómódja ugyanis a gyermekek iskolázottságában tükröződik vissza — ha már megvan a gyermek. Ennélfogva a középfokú iskolázás terén nem kell attól tartanunk, mintha az iskolák kiürülésével a szükséges tanszemélyzet fölöslegessé válnék. Ellenkezően, valószínűen olyan korszakba megyünk be, amelyben az oktatás egészen különleges rangot és fontosságot kap. Az iskola az élettartam meghosszabbodásával kapcsolatban azért is előtérbe nyomul, mert a szülőket megkíméli a gyermekkel való törődéstől és attól, hogy azok őket munkájukban zavarják. A szülő tovább marad meg hivatásában, mint eddig és időt enged gyermekének arra, hogy az is felkészülhessen a maga hivatására.

Ennek a felkészültségnek pedig mind nagyobb lesz a jelentősége, mert igaz, hogy a szülők jómódja általában véve növekedni fog, de minél tovább él a szülő, annál később kerül sor az öröklésre. A gyermekek átlagban mind később és később, mind magasabb és magasabb életkorban jutnak majd hozzá a családi vagyonhoz, tehát mind fontosabb lesz az, hogy saját maguk alapítsanak ekzszisztenciát és maguk szerezzenek maguknak vagyont. Mivel pedig ilyen módon életcéljuk konkrétul a kenyérkereset lesz, a szülők már azért is elsősorban a gyakorlati iskolákat fogják gyermekeik számára választani. Ez lesz ugyanis az egyetlen módja annak, hogy ők maguk ne legyenek kénytelenek a gyermeknek az életbe való kibocsátása kedvéért saját vagyonukról, vagy akár annak egy részéről is lemondani.

A főiskolákat hasonlóan kell megítélni. Ugyancsak 1933—34-ben 15.700 volt egyetemi és főiskolai hallgatóink létszáma, vagyis a 19—23 éves népességnek csak mintegy kétszázaléka, sőt még annyiadrésze sem. Itt tehát a nemzedék lélekszáma egyáltalában nem dönt többé, hanem fontosabb ennél a társadalmi tényező, amely a főiskolai tanulást lehetővé teszi. Nem valószínű, hogy a főiskolai végzettség a közeli jövőben hitelét vesztené s hogy újra visszatérnénk az autodidakszis rendszeréhez. Az, hogy a fiatal ember lehetően sokáig tanuljon, társadalmi kényszerre válik és ezzel a főiskolákon végzett munka komolysága is növekedni fog. Lehetetlenség sokáig járni főiskolába úgy, hogy ott egyáltalában semmit se tanuljunk. A munkapiac kiürülésével a zsidókérdés is veszteni fog erejéből, mert nem lesz rá ok, hogy bennük keressük az

elhelyezkedés akadályait, miután az elhelyezkedésnek nem is lesznek akadályai. Ezzel pedig elhárul az a tényező, amely az utóbbi időkben a főiskolai oktatás rendjének legkomolyabb akadálya volt.

A TÁRSADALMI SZERKEZET két nagy pillére foglalkozás szerint az őstermelés és a városi foglalkozások, a termelési rendben való elhelyezkedés szerint pedig az önállóak és az alkalmazottak rétege.

A nemzet zavartalan és rendszeres munkája a városi elem jómódjának emelkedését hozza meg, ami közvetve hat az agrárrétegre is. Több lesz a városi fogyasztó, ez a fogyasztóréteg igényesebb is lesz, így az agrártermények minőségét növelni kell és lehet is, mert áruk emelkedik, ha nem egységek szerint, de a termelt mennyiség egészére nézve feltétlenül. A falusi munkásságot elszívja a város és a helyben is letelepülő ipar, a falusi munkásság életszintjét tehát emelni kell. Az agrártermelésbe bevonul, illetve ott mind szélesebb alapot kap a gép és ez felemeli a termelés színvonalát abban az értelemben is, hogy lassanként kiküszöbölődnek az emberi kézimunka köréből az emberhez méltatlan termelési módok és munkamenetek.

De mindez nem alkalmas arra, hogy az agrárréteg fejtszámát növelje, sőt ellenkezően, a város elsősorban a falvakból fogja a hiányzó lélekszámot előteremteni. Így arra lehet számítani, hogy a most következő huszonöt év alatt az agrárnépesség aránya nálunk negyven-százalékgig, sőt talán egyharmadrészéig fog lesüllyedni. Ez nem jelenti okvetlenül az agrárlakosság mai létszámának csökkenését. Keresőinknek és a keresőkorúaknak 1920-ban nem egészen a fele tartozott az agrárréteghez, 1930-ra ez az arány valamivel apadt, mert hiszen az agrárkeresőknek abszolút száma csökkent. 1930-ban 5.1 millió munkabíró korú közül 2.5 millió volt az őstermelők száma. 1960-ban ugyanez a szám már a munkabírók akkori fejtszámának csak 38%-a lenne, tehát az agrárréteg viszonylagos hanyatlása akkor is várható, ha fejtszáma nem csökken. De apadni fog gyermeklétszáma és apadni a keresők száma is, mert az alkalmazottaknak jelentős rétegeit veszti majd el. Igazán és véglegesen ugyanis csak az van a földhöz kötve, akinek valóban van is földje.

Az őstermelőrétegben ez idő alatt igen erőteljes mértékben fognak nőni a szélsőségek a jómód tekintetében. Lehet, hogy e huszonöt év a birtokreformot meghozza minden erőlködés nélkül, egyszerűen azért, mert állandó viszonyok között csak a tanulatlan és kényelmes ember ragaszkodik a földbirtokhoz. Állandó pénzürték és szilárd gazdasági tevékenység korszakaiban a föld nem tűnik fel a családi vagyon egyetlen értéktartó formájának és a nagybirtok tulajdonosa szívesebben választja a jövedelmezőbb ipari, kereskedelmi és hasonló természetű befektetést. Valószínű az is, hogy a magasabbfokú iskolázás terjedése nálunk is kitenyészti azt a birtokos-gyermekréteget, amely már nem vágyik vissza a birtokra, sőt hivatalba sem vágyik, hanem az irodát, a vállalatot keresi fel. A birtokos elem tehát kedvvel mobilizálja majd a birtokát, de ha feltesszük, hogy a nagybirtok egy bizonyos határon felül egészen eltűnik, ez főként csak a mai nincstelenek problémáját fogja részben megoldani, de a mai törpebirtokos réteget nem,

mert ezt emberi életszint kiteremtésére nem elegendő nagyságú földje a nyomor börtönébe zárja. Ezen csak az segíthetne, ha vidéki városaink is fejlődésnek indulnának, ha az iparos és kereskedő elem az egész országot átíratná, és ha ezzel a kisparcella intenzív művelésének lehetőségét meg lehetne teremteni. De erre kevés a kilátás: ehhez több kell huszonöt esztendőnél. És ennél fogva a törpebirtokos elem továbbra is szegénységben marad és nem valószínű, hogy egy negyedszázad alatt meg tudnók oldani ezt a legnagyobb problémánkat: emberhez méltó életet biztosítani az önálló törpebirtokosnak.

Az őstermelés tehát a most következő idők során kitermeli majd egyfelől a kereskedni tudó és már az iparral határos középbirtok és nagyobb kisbirtok típusát, de érintetlenül hagyja a törpebirtokost, akinek csak külső életkörülményeit — ruházódását, részben az ételmezését, lakását, házatáját — fogja majd egy kevéssel megjavítani. Kitermeli majd a megcsontosodott falusi kiscgazdatípust, azt, amely maga is az egykézésbe szorul, mert sorsa reménytelen és egyetlen lehetősége az, hogy amíg él, küzdjön a süllyedés ellen.

Az önállóság és az alkalmazotti sors harcában valószínűen az alkalmazotti állapot lesz a népszerűbb. A házasság korhatára mind jobban felfelé tolódik ki, tehát voltaképpen az elsőszülöttek nem jönnek majd a világra. Mivel nagyon sok lesz az egyke, nagyon sok gyermek nő majd fel öreges elvekkal, életének minden lépésében benne hordván azt a mérlegelést, azt az óvatos számíthatást, aminek létét köszönheti, vagy azt a megrettenést, amit minden óvatosság ellenére mégis bekövetkezett jelentkezése a szülőknek jelentett és amit azok egész neveltetése alatt hangtalanul, de annál szívósabban éreztetni is fognak vele. A kicsiny, biztos kenyeret többre fogják becsülni a bizonytalan, bár nagyobb kenyerű önállóság ígéreténél. Az iskolázás maga is ebben az irányban dolgozik majd, mert mai iskolánk megtöri az életerőt és alkalmazottakká neveli át a még vidám és vállalkozó szellemű gyermekeket is, nemhogy egy öregedő társadalom koravén gyümölcsseit.

S ha mindez így van, akkor az alkalmazottak nem társadalmi forradalmak útján, hanem csak bérharcok formájában igyekezzenek majd megjavítani helyzetüket. Minél többen vannak kereső és megfizetett állásokban, annál kisebb a forradalmi szükség és a forradalmi hajlandóság. A forradalmakat nem a rosszul fizetett emberek csinálják meg, hanem azok, akiknek egyáltalában nincs állásuk és keresetük.

A következő huszonöt esztendő tehát azzal fenyegeti az országot, hogyha minden külső körülmény így marad, akkor ez egy előregedő, minden különösebb lendület nélkül való, belső ösztöneit elhallgattató, külső izgalmakra nem reagáló, a mai napnak élő társadalom lesz. Jólét, higiéné, az élet külső formáinak megfelelő volta szempontjából a helyzet szüntelenül javulni fog, mert tartós és zavartalan munkájában minden kis eredménye érvényesül annak a többleteljesítménynek, amit a megnőtt munkabírás, a dolgozók növekvő száma és az élettartam meghosszabbodása jelent. De ha mindezt így végiggondoljuk, akkor mégis el kell szomorodnunk e jövődöbeli kép felett.

MÓRICZ MIKLÓS